

Tweede Kamer, t.a.v. Vaste Kamercommissie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Datum

20 september 2023

Ons kenmerk

UTR-CVH-200923-003

Betreft/ Onderwerp

Position paper FNV t.b.v. Rondetafelgesprek Mantelzorg d.d. 28 september 2023

Doorkiesnummer

088-3681834

Email contactpersoon

jessica.vanruitenburg@fnv.nl

Bijlage(n)

-

Position paper FNV: t.b.v. Rondetafelgesprek Mantelzorg 28 september 2023
Een toekomstbestendige zorg voor mantelzorg, patiënt én professional

Op 28 september spreekt de Tweede Kamer in het rondetafelgesprek over de toekomst van de mantelzorg. Dat is belangrijk, want dit onderwerp verdient alle aandacht. Hoe we in de toekomst omgaan met mantelzorg is bepalend voor de toekomst van onze zorg, de positie van professionals en de aanpak van personeelstekorten. Met dit *position paper* draagt de FNV graag bij aan de inhoudelijke discussie daarover. Hierbij vragen wij in het bijzonder aandacht voor twee groepen te weinig bij de maatregelen worden betrokken: de zorgprofessionals en mantelzorgers zelf.

De FNV geeft de Tweede Kamer graag het volgende mee:

1. Mantelzorgers verdienen onze waardering, maar zijn niet de gouden oplossing tegen vergrijzing, kosten en personeelstekorten zorg. Flinke investeringen in professionele zorg blijven broodnodig
2. Groter beroep op mantelzorgers staat haaks op aanpak personeelstekorten op de arbeidsmarkt
3. Houd rekening met de ongelijke verdeling van mantelzorg: in de praktijk komt de zorgvraag onevenredig vaak terecht bij vrouwen en zorgprofessionals
4. Bescherm en erken vakmanschap zorgprofessionals
5. Laat het langdurend zorgverlof niet langer onbetaald
6. Versterk positie intensieve mantelzorgers binnen sociale zekerheid

Situatieschets: groeiend beroep, maar slinkend potentieel mantelzorg

Door vergrijzing zal de druk op de zorg flink toenemen. Zowel de zorg- als de personeelsvraag zullen richting 2040 flink groeien. Daarom stuurt het demissionair kabinet aan op een aantal drastische

maatregelen, waaronder een sterk toenemend beroep op mantelzorgers. Volgens cijfers van MantelzorgNL zijn zo'n 5 miljoen Nederlanders mantelzorger, waarvan wie bijna één miljoen mensen intensief (minstens 8 uur per week) en langdurige mantelzorg bieden. De druk op mantelzorgers neemt sinds de zorgbezuinigingen in 2015 al flink toe en zal door de vergrijzing met ongewijzigd beleid alleen maar verder toenemen. Onder andere het SCP sloeg meermaals alarm over de overbelasting van mantelzorgers, en het feit dat de overheid niet nog meer van hen kan vragen. De dubbele vergrijzing, de toename van het aantal eenpersoonshuishoudens en de inzet op de voltijdeconomie zullen het huidige potentieel verder doen slinken.

Mantelzorgers verdienen erkenning en waardering voor de tijd die zij steken in de zorg voor een naaste. Oor de nu al zware belasting is mantelzorg echter niet de gouden oplossing voor de vergrijzing, zeker niet in de mate die nu wordt gesuggereerd. Daarom plaatst de FNV mantelzorg graag in een breder perspectief van zorg en arbeidsmarkt.

Groei mantelzorg schuurt met eerlijke arbeidsmarkt en aanpak personeelstekorten

Veel Nederlanders zijn mantelzorger en het komt voor in alle facetten van de samenleving. Toch is dit onbetaalde werk niet gelijk verdeeld. Vrouwen leveren ruim 60% van de mantelzorg (bovenop al het andere onbetaalde werk dat ook onevenredig vaak bij vrouwen ligt) en moeten dit dus boven op hun werkende leven doen. Daarmee wringt het groeiende beroep op mantelzorgers met de kabinetsinzet om mensen meer uren te laten werken in strijd tegen de personeelstekorten, die met de huidige 122 vacatures ten opzichte van 100 werkzoekenden nog steeds zeer urgent is. Ook de vraag om meer te werken wordt immers vaak expliciet op vrouwen gericht. De politiek kan niet voor het oplossen van elk probleem naar vrouwen kijken en zij kunnen bovendien hun uren maar één keer besteden. Dat geldt ook voor de arbeidsmarkt als geheel. In 2019 berekende Ecorys in opdracht van MantelzorgNL dat mantelzorg toen al gelijk stond aan 1,5 miljard misgelopen werkuren, met 20 miljard euro als verborgen maatschappelijke kosten als gevolg. Mantelzorg is dus geen bezuiniging, maar een verschuiving van publieke, collectief gefinancierde kosten naar de mantelzorger en de arbeidsmarkt. Het is daarom aan de Tweede Kamer om een meer bewuste afweging te maken en mantelzorg meer integraal te benaderen. De FNV ziet daarbij urgentie voor een bredere, meer fundamentele maatschappelijke discussie over hoe we als samenleving met vergrijzing omgaan. Mantelzorg en vergrijzing hebben immers invloed op de zorg, maar ook op de personeelstekorten en (on)gelijke kansen op de arbeidsmarkt.

Wat betekent mantelzorg voor zorgprofessionals zelf?

De ouderenzorg kampt met toenemende personeelstekorten en werkdruk. Dat hangt samen met de vergrijzing, maar daarnaast stromen veel zorgprofessionals uit als gevolg van de relatief lage lonen en hoge werkdruk. Die werkdruk is onder andere terug te zien in de verzuimcijfers, dat voor de VVT in 2022 op 9,2% lag: dit betekent dus dat elke tien professionals het werk in de praktijk structureel moeten doen met één collega minder dan zij op papier zouden moeten hebben. Veel professionals stromen hierdoor uit richting andere sectoren.

Mantelzorg wordt vaak genoemd als oplossing om de druk op zorgprofessionals te verlichten. Dat gaat echter beperkt op, omdat zorgprofessionals zelf relatief vaak mantelzorgen: dat is het geval bij 1 op de 3 zorgprofessionals, tegenover 1 op de 4 werkenden in de gehele arbeidsmarkt. Een groeiend beroep op mantelzorgers leidt er dus toe dat professionals minder uren overhouden voor hun werk in de zorg.

Daarom is mantelzorg ook binnen de zorg niet de gouden oplossing voor personeelskrapte. Door de mindere beschikbare uren voor werk gaat men er financieel bovendien op achteruit en neemt de werkdruk voor collega's extra toe.

Daarnaast leven er ook zorgen over de **verdringing** van werk. Vanuit de zorgkosten gedacht is het immers aantrekkelijk om het werk van een helpende te vervangen door mantelzorgers, terwijl dit voor de kwaliteit van de zorg en arbeidsrechtelijk onwenselijk is. Daarom vraagt de FNV de Tweede Kamer om de bescherming van vakmanschap niet uit het oog te verliezen, en zeer terughoudend om te gaan met de overdracht van professionele handelingen aan mantelzorgers (zonder uit het oog te verliezen dat dit in de praktijk al gebeurt).

Kortom: het groeiende beroep op mantelzorgers maakt hoogwaardige en toegankelijke zorg juist minder houdbaar, kan de personeelstekorten verergeren en leidt bovendien voor verdringing. Het komt te veel voort uit de behoefte om te bezuinigen, in plaats van het verbeteren van de dagelijkse praktijk in de zorg. Durf te investeren in betere lonen voor professionals in de ouderenzorg, pak marktwerking in de zorg aan en zet in op werkdruk verlagende maatregelen zoals het verminderen van administratieve druk. Betrek daarnaast altijd de professional zelf bij maatregelen: zij weten zelf immers hoe de dagelijkse praktijk werkt. Alleen zo kunnen we de zorg én de arbeidsmarkt door de vergrijzing heen loodsen.

Betere ondersteuning en sociaal vangnet voor werkende mantelzorgers

Werkende mantelzorgers staan onder grote druk. Zij moeten hun werk rondom de zorgtaken kunnen inrichten, vanuit de zorg de mogelijkheid hebben op vervanging als werk- of privéleven daarom vragen en financiële ondersteuning krijgen om inkomensverlies op te vangen. Werkgevers, gemeenten en rijk spelen allemaal een belangrijke rol om de ondersteuning voor werkende mantelzorgers te verbeteren. Werkgevers moeten mantelzorgers de ruimte bieden om het werk om hun mantelzorg heen te organiseren. Dat vergt flexibiliteit én toegankelijke ondersteuning. Daarnaast bestaan er ook cao-regelingen rondom mantelzorg. Denk aan concrete vormen van inkomensbehoud, maar ook '80-80-100' afspraken, waarbij mantelzorgers 80% werken en 80% betaald krijgen, maar wel 100% pensioen opbouwen. Dergelijke regelingen zijn positief, maar het zou niet van jouw cao of werkgever moeten afhangen of je als mantelzorger goede ondersteuning krijgt.

Gemeenten hebben een wettelijke rol rondom de ondersteuning van werkende mantelzorgers. Dat doen zij onder andere in de vorm van respijtzorg, maar deze is nog niet overal in voldoende mate beschikbaar. De beschikbaarheid van vervangende zorg (vanuit gemeente of zorginstelling) stelt een werkende mantelzorger in staat om in te spelen op verplichtingen op werk, of simpelweg een broodnodige vakantie te nemen. Het aanbod is echter onoverzichtelijk en versnipperd: als werkende mantelzorger hangt het van jouw gemeente af of je goede, passende ondersteuning krijgt. Daarnaast kunnen gemeenten vanuit de WMO-indicering nog beter rekening houden met de persoonlijke (werk)situatie- en de draagkracht van de mantelzorger.

Het is aan de regering om goede randvoorwaarden te scheppen zodat het combineren van werk en mantelzorg makkelijker wordt. Daarvoor is het allereerst de discussie waard of bepaalde ondersteuningsvormen vanuit werkgevers en gemeenten niet wettelijk sterker geborgd kunnen worden, om versnippering tegen te gaan. Het rijk speelt daarnaast een grote rol als het gaat om verlofregelingen en sociale zekerheid. Het huidige **langdurend zorgverlof** is onbekend, onbetaald en

qua uren ontoereikend voor intensieve mantelzorgers. Daardoor wordt het weinig benut en stelt het werkenden bovendien niet in staat om inkomensverlies op te vangen. Dit verlot moet herzien worden, op zo'n manier dat het betaald wordt én het recht doet aan de (structurele)zorgsituatie. Financier dit wel vanuit de algemene middelen: vanuit een sectoraal financieringsmodel zouden de kosten immers weer onevenredig zwaar bij zorgprofessionals en andere beroepen met veel vrouwelijke werkenden terecht komen.

Ook binnen de sociale zekerheid zijn er nog stappen te maken voor de waardering van mantelzorgers. Wat de FNV betreft gaat de **Participatiewet** fundamenteel op de schop, omdat het uitgaat van wantrouwen en mensen gevangen houdt in armoede. Ook mantelzorgers worden door deze wet geraakt, vanwege de kostendelersnorm. De kostendelersnorm dient dan ook afgeschaft te worden. Daarnaast dient intensieve mantelzorg een uitzonderingsgrond te zijn op de sollicitatieplicht: dat verschilt nu per gemeente.

Het is binnen deze ingewikkelde context dat de Tweede Kamer haar keuzes moet maken. De FNV roept de Kamer op om de vergrijzing en personeelstekorten niet af te schuiven op mantelzorgers en zich in plaats daarvan te richten op de echte oplossing: meer investeringen en minder marktwerking in de zorg. Gericht op een toekomst waar mensen hun werk- en privéleven kunnen combineren en professionals in staat worden gesteld om hun onmisbare werk te doen. Vanuit een brede, integrale visie over wat vergrijzing voor onze samenleving betekent en welke keuzes dat van ons vergt. De FNV denkt graag verder mee in de toekomst en kijkt uit naar het rondetafelgesprek.